

DR. BOŽO ŠKERLJ IN SLOVENSKI IZSELJENCI V AMERIKI

Marina Lukšič-Hacin

Letos mineva devdeset let od rojstva slovenskega antropologa prof. dr. Boža Škerlja. Njegova študijska pot se je začela na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je študiral biologijo z geografijo. Po diplomu (1926) je odšel na specializacijo v Prago, kjer je 1927. doktoriral iz naravoslovnih ved in antropologije kot glavnega ter sociologije in filozofije kot vzporednih predmetov. Še isto leto je od češke vlade prejel štipendijo, ki mu je omogočila, da je nadaljeval izpopolnjevanje v Pragi in v Brnu. 1933. je bil na Filozofski fakulteti v Ljubljani imenovan za privatnega docenta antropologije. Njegovo imenovanje v okviru Univerze predstavlja prvo institucionalizacijo antropologije na Slovenskem. V nadaljnjih letih je dvakrat prejel Rockefellerjevo štipendijo in postal častni član Kraljevskega antropološkega društva Velike Britanije in Irske (1952) in Poljskega antropološkega društva (1958). Prav tako moramo omeniti, da velja B.Škerlj za utemeljitelja Antropološkega društva Jugoslavije (Knežević-Hočevar, 1994:28,29).

Začetek petdesetih let predstavlja prelomnico Škerljeve miselne in idejne kontinuitete. Takrat je od stališč fizičnega antropologa prešel na polje socialne in kulturne antropologije in se začel močno zavzemati za družbeno refleksijo spoznaj naravoslovnih ved. Ta čas je povezan z njegovimi zanimanji in obiskom ZDA, ko je obiskal tudi številne slovenske izseljence v Ameriki (z njimi je pred odhodom v ZDA že vzpostavil stike preko pisem) in se začel zanimati za njihovo življenje oz. akulturacijo, ki je eden od središčnih problemov socialne in kulturne antropologije.

Maja 1951. je B.Škerlj dobil Rockefellerjevo štipendijo¹ za enoletni študij v ZDA (Škerlj, 1955:11). Z ženo sta odpotovala januarja 1952. O svoji študijski poti sam pravi: *"Ko sem v januarju 1952 odpotoval z Reke v ZDA, sem imel še dokaj nejasno predstavo o nadrobnih nalogah študijskega potovanja. Na splošno je njegov namen bil pač ta, da razširim svoje znanje z ožjega področja takoimenovane fizične ali somatične antropologije na področje kulturne, ki ji pri nas v Evropi pravimo večinoma etnologija, dasi se ta dva pojma ne krijeta popolnoma."* (Škerlj, 1957:81)

V času, ko je študiral na Harvardski univerzi, je na povabilo svojega dolgoletnega prijatelja F.J.Kerna in pod pokroviteljstvom organizacije Progresivnih Slovenk Amerike obiskal slovenske rojake v Clevelandu (Škerlj, 1952:3). To je bilo pomladi, aprila 1952., ko je bil B.Škerlj prvič osebno med slovenskimi izseljenci v ZDA. Stiki s temi ljudmi pa so bili stari že nekaj let, kar se vidi iz dobro ohranjene Škerljeve korespondence. Iz njegove zapuščine je razvidno, da se je že v začetkih petdesetih let kot prijatelj ali raziskovalec dopisoval s številnimi predstavniki različnih organizacij slovenske izseljenske skupnosti v Clevelandu ali Chicagu.² Poleg izmenjave mnenj je po pošti potekala tudi izmenjava knjig, predvsem strokovnih, kar je bilo v tem času za raziskovalca izredno pomembno. B.Škerlj strokovne literature iz ZDA ni dobival le od slovenskih izseljencev, ampak tudi od drugih posameznikov³, a se bomo v prispevku omejili le na izseljensko populacijo, katere delež pri tem nikakor ni zanemarljiv.

V dokumentih organizacije Progresivnih Slovenk Amerike iz leta 1952. najdemo zapisano: *"Progresivne Slovenke so od začetka 1950. leta vse do danes poslale v Slovenijo že 5 pošiljk knjig in revij. Vsega skupaj je bilo okoli 4500 kg. Razen ene pošiljke, ki je bila naslovljena na Izseljeniško Matico, so vse druge bile naslovljene na Narodno in univerzitetno knjižnico. S temi pošiljkami so prišli tudi sezname (11 seznamov), iz katerih je bilo razvidno, komu so bile knjige namenjene... Knjige in revije so Progresivne Slovenke zbrale pri naših ameriških rodoljubih ali pa so jih nabavile v knjigotrštvu. Povečini so to poučne, strokovne in znanstvene knjige..."*⁴

Med posamezniki, ki so se nahajali na omenjenih seznamih, je bil tudi B.Škerlj, kar lahko razberemo iz pisem J.Petrič, tedanje tajnice Progresivnih Slovenk Amerike. Iz pisem je razvidno, da je B.Škerlj na ta način prejel kar nekaj strokovno izredno pomembnih knjig: *A reader in Anthropology, Antropologhy, The Indians of the Americas, Anatomy,*⁵ *Man in the Primitive World, Mirror for Man, Nature-Nurture Controversy, Adolescent Sterility, Proper Study of Mankind, Native Arts of the Pacific Northwest,*... čč omenimo le nekatere.⁶ Poleg sodelovanja s Progresivnim Slovenkam Amerike je izmenjava knjig potekala tudi z F. Kernom. Slednji je B.Škerlja dokaj redno oskrboval tudi s *Scientific American*.⁷

Izmenjavo knjig izpostavljam zaradi velikega pomena, ki ga je le-ta imela za strokovno delo B.Škerlja v času, ko je bila tuja strokovna literatura za naše znanstvenike relativno nedostopna oz. težko dostopna. Na seznamih knjig, ki se pojavljajo, pa zasledimo dela, ki so vsebovala sodobne znanstvene dosežke in trende v antropologiji v petdesetih letih. Prav gotovo lahko

trdimo, da je tudi to imelo svoj vpliv na pojav novih idej in interesov v raziskovanju B.Škerlja.

V podkrepitev trditve navajamo tezo avtorice teksta Ameriško obdobje slovenskega antropologa, ki pravi: "Napačno bi bilo trditi, da je razmeroma radikalen preobrač⁸, ki je v znanstvenikovih stališčih očiten v njegovem zadnjem desetletju delovanja, posledica zgolj poti v ZDA, saj je iz dosjejev njegove zapuščine razbrati, da si je razpoznavno stališče do antropološke discipline izoblikoval še preden se je od blizu seznanil z ameriško šolo..." (Knežević-Hočevar, 1994:28)

V začetku bivanja v Ameriki je B.Škerlj obiskoval predavanja prof. C. Kluckhohna in prof. J. Roberta na Harwardu. V tem času je za nekaj dni obiskal tudi slovenske izseljence v Clevelandu. Tja sta z ženo prispela 4.aprila. Dva dni pred njunim prihodom je bil v časopisu Enakopravnost objavljen kratek prispevek, ki je pozival vse slovenske rojake, naj se udeležijo družabnega večera v Slovenskem narodnem domu na St. Clair Ave, kjer se bodo lahko srečali s prof. dr. Božom Škerljem (Subelj, 1952:2). Program večera, katerega del je bilo tudi predavanje B.Škerlja o svojem delu, je vodila Josie Zakrajšek (Durn, 1952).

Iz odmevov na predavanje v pisnih in časopisnih člankih je, poleg tega, da je bilo zelo toplo sprejeto, razvidno, da je B.Škerlj slovenskim izseljencem spregovoril o antropologiji s posebnim poudarkom na najdiščih v Sloveniji. Avtor enega od odmevov piše: "Tako nam je podal precej obširno predavanje in posegel z besedo v začetno dobo človekove kulture, sledeč ob kratkem njenemu razvoju do danes... Vedoč, da nas kot Slovence najbolj zanima slovenska zemlja, je s kredo narisal na tablo malo Slovenijo in nam obenem razlagal, kaj vse naša rojstna dežela poseduje še izza časa jamskega človeka in poznejših razdobij zgodovine. Vse to je velikega pomena za antropologa, ki proučuje postanek človeka, njegovega razvoja, civilizacije, itd... Nismo se zavedali, da naša mala Slovenija hrani v sebi toliko zgodovinskih in prazgodovinskih zakladov, ki nudijo domačim in evropskim antropologom sploh dragocen študijski material..." (Durn, 1952:2).

O toplem sprejemu in prijetnem bivanju B.Škerlja med našimi izseljenci nam, poleg njegovega zahvalnega članka v Prosveti (Škerlj, 1952), v katerem se je zahvalil vsem Slovencem po ZDA za topel sprejem in pomoč, ki sta ju bila z ženo deležna v enem letu potovanja, in zapisov v knjigi Neznana Amerika, ki je nastala na osnovi avtorjevih dnevnikih zapiskov med potovanjem, priča tudi dogodek, o katerem piše J.F.Durn. 6. aprila sta se z ženo udeležila prireditve, na kateri je nastopal Mladinski pevski zbor. Njun

obisk je bil povsem privaten. Vendar "kaj hitro so v dvorani in za odrom izvedeli, da sta na koncertu gosta iz Slovenije in tako sta bila predstavljena občinstvu, nakar je dobil dr. Škerlj lep slovenski nagelj, njegova žena pa šopek z orhidejo..." (Durn, 1952:2).

B.Škerlj je na svoji 11.000 milj dolgi poti⁹, kolikor je v enem letu prepotoval, obiskal rojake širom po ZDA. Omenimo le nekaj krajev: Cleveland, Chicago, New York,...

Izkušnje, spoznanja, ki jih je pridobil med Slovenci v ZDA, in ideje, ki so se mu ob tem porodile (ob spodbudi njegovega najnovejšega zanimanja za socialno in kulturno antropologijo), je podal v knjigi *Neznana Amerika* in pozneje v članku *Nekaj akulturacijskih pojavov pri ameriških Slovencih*.

Naj prispevek zaključimo s povzetkom osnovnih idej v zgoraj omenjenem članku: "Problem akulturacije je zelo širok, in če se mi je posrečilo prepričati bralce tudi o njegovi važnosti, ne dvomim, da ga bo mogoče uspešno obdelati tudi v našem posebnem slovensko-ameriškem primeru. Njegov pomen ni samo nacionalen in teoretičen, temveč lahko mnogo prispeva v skupno, vsečloveško zakladnico znanj, kajti doslej se ga ni lotil še noben evropski narod... Seveda bi ta študija zahtevala tudi primerjave in zlasti še podobna raziskovanja na naših izseljencih drugje po svetu ob povsem različnih pogojih. Treba bi bilo vsekakor poleg antropologa pritegniti še zgodovinarja, psihologa, lingvista idr. Treba bi bilo n.pr. začeti s študijem družin izseljencev že doma, da bi se dognali raznovrstni vzroki za izseljevanje. Obširen osebni intervju bi dal sliko o osebnosti izseljenca in njegovih problemih ob prihodu v tujino, pri iskanju dela, pri akulturaciji, o njegovi družini, vplivih narodnih društev itd. Posamezne točke, omenjene v eseju, bi bilo potrebno sistematično na določenih vzorcih v več krajih obdelati. Prav tako bi bili rodovniki zelo poučni, ker bi pokazali dezintegracijski proces slovenske družine v tujem okolju, poročnost in rodnost, izbiro zakonskega druga itd..." (Škerlj, 1957:93-94).

Za boljše razumevanje in vrednotenje pomena idej in dela B.Škerlja za samo proučevanje izseljenske problematike naj le še povemo, da je bil omenjeni članek zapisan 1957. leta, Inštitut za slovensko izseljenstvo pa je bil, kot vemo, ustanovljen šele sredi osemdesetih let.

OPOMBE

- ¹ Božo Škerlj je dvakrat prejel Rockefellerjevo štipendijo. Prvič v letih 1931/32 za antropološka izpopolnjevanja v Nemčiji in na Norveškem in drugič v letu 1952/53 za študij v ZDA, Veliki Britaniji, Franciji in Švici. (Knežević-Hočevar, 1994:28)
- ² Če omenimo le nekatera imena iz osebne korespondence: F. Kern, Viki Poljšak, Josephine Petrič, Camilus E. Zarnick, M.G.Kuhel, Jože Moravec.
- ³ Naj na tem mestu omenimo le dolgoletnega prijatelja in kolega, ameriškega fizičnega antropologa (češkega rodu) Josefa Brozka (Knežević-Hočevar, 1994:28).
- ⁴ Vsebina je citirana iz poročila o Knjižni akciji Progresivnih Slovenk v Clevelandu, ki se nahaja v arhivu Inštituta za slovensko izseljenstvo. Fond: Progresivne Slovenke III, Mapa 35, Poročilo krožkov in Prosvetnega odbora, 1952.
- ⁵ Korespondenca Božo Škerlj - Josephine Petrič, 28. februar 1951.
- ⁶ Korespondenca Josephine Petrič - Božo Škerlj, 2. maja 1951.
- ⁷ Korespondenca F.Kern - B. Škerlj, 11. julij 1950; 15. februar 1951; 18. marec 1951; 28. julij 1951.
- ⁸ Ključna vprašanja, ki so prinesla obrat v Škerljevi miselni kontinuiteti, so: "Ali je za pojasnjevanje polja človekovih emanacij zadosten spoznavni domet fizične (biološke) antropologije, ali so nujne stične točke med njo ter socialno in kulturno antropologijo? Ali, in če, v kolikšni meri so za celovito obravnavo človeka nujne antropologiji sorodne discipline? ... Če je torej v predgovoru k prvi izdaji Splošne antropologije iz leta 1948. še z nekoliko sramežljivim tonom poudarjal socialni in kulturni vidik človeka, pa je bil leta 1959., v drugi izdaji te knjige, že odločen... (ko pravi), da mora biti antropologija veda o človeku sploh, tj. da obsega človeka kot celoto, ne pa samo njegovo fizično plat. Kajti za razumevanje le-te je prav pri človeku bistveno, da upoštevamo tudi njegovo kulturno in družbeno dejavnost." (Knežević-Hočevar, -1994:28) Vse večji interes za socialno-kulturno refleksijo antropoloških oz. kulturnih problemov se kaže tudi v posameznih razmišljanjih avtorja v delu Neznana Amerika, še bolj pa v članku Nekaj akulturacijskih pojavov pri ameriških Slovencih, ki je izrazito socialno antropološki tekst.
- ⁹ Škerlj, 1952.

LITERATURA

1. Arhivsko gradivo Inštituta za slovensko izseljenstvo, Fond Progressivne Slovenke.
2. Durm, Joseph F. (1952): Slovenski znanstvenik v Clevelandu. Prosveta, 11.april, str.2.
3. Knežević-Hočevar, Duška (1994): Ameriško obdobje slovenskega antropologa. Razgledi, 15.april, str.28-29.
4. Osebni arhiv dr. Boža Škerlja.
5. Spominski prispevki (1994). Posvetovanje ob 90.obletnici rojstva prof. dr. Boža Škerlja. 28-29.september, Ljubljana.
6. Subelj, Cecilia: Profesor Dr. Božo Škerlj je med nami. Enakopravnost, 2.aprila 1952, str.2.
7. Škerlj, Božo (1952): Profesor Božo Škerlj se zahvaljuje ameriškim rojakom. Prosveta, 17. november, str.3.
8. Škerlj, Božo (1951): Ali bomo čez milijon let res samo še pritlikavci. Prosveta, 23.april, str.3.
9. Škerlj, Božo (1955): Neznana Amerika. Ljubljana.
10. Škerlj, Božo (1957): Nekaj akulturacijskih pojavov pri ameriških Slovencih. V: Slovenski etnograf, št.10, str.81-96. Ljubljana.

ABSTRACT

DR. BOŽO ŠKERLJ AND SLOVENE EMIGRANTS IN AMERICA

Marina Lukšič-Hacin

During his study tour of the USA in 1952, Professor Božo Škerlj, Ph.D., visited many Slovene emigrants. This work concentrates on his visit to the Slovenes from Cleveland. Professor Škerlj and his wife were invited to Cleveland by their old friend, F.J.Kern, and the visit was sponsored by the association of Progressive Slovene Women of America. There was a social event organised in the Slovene National Hall on St. Clair Ave on their

arrival. The moderator of the programme, which included a lecture given by professor Škerlj, was Josie Zakrajšek.

The first contacts of professor Škerlj with the Slovene emigrants in the USA were established through letters which is evident from the preserved correspondences. His legacy reveals that he maintained regular correspondence with many representatives of various organisations of Slovene emigrant associations from Cleveland and New York, either as a friend or as a researcher. In addition to exchanging views, they also exchanged books which was of particular importance for Škerlj as a researcher since at that time access to professional literature from Slovenia was practically impossible or very difficult. The list of books found in the documentation includes titles that represent important contemporary scientific achievements and trends in the anthropology of the fifties. We can safely state that such books generated new ideas and aroused new interests in B. Škerlj. His works from this period reflect a shift from physical anthropology to the field of social and cultural anthropology.

B. Škerlj related his experiences and realisations which had accumulated during his stay among the Slovenes in the United States in the book entitled *Unknown America* and later on in an article entitled *Some Acculturation Phenomena among the American Slovenes*. The latter work can clearly be categorised as social anthropology. In this work Škerlj presents several starting points for the research of acculturation processes among Slovene emigrants.